

Караман Олена Леонідівна

доктор педагогічних наук, професор

директор навчально-наукового інституту педагогіки і психології

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» м. Старобільськ, Україна.

karaman.olena.lnu@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8541-9972>

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА НА СХОДІ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА МЕХАНІЗМИ

Гібридна війна, що шостий рік триває на сході України, поставила в «глухий кут» науки про людину, які виявилися неспроможними пояснити феномен масової аномії, за якої значна частина суспільства опинилася в «зомбі-реальності» і продовжує її продукувати. Від самого початку війни і перед науковцями, і перед пересічними громадянами постало питання: чому в одному й тому ж соціальному й інформаційному просторі на сході України, штучно створеному Російською Федерацією, одна частина населення перейшла на бік окупанта і стала його відкрито підтримувати, а інша – залишилася вірною Батьківщині навіть ціною втрати житла, сімейних зв'язків, роботи?

Спробуємо розібратися. Не секрет, що традиційно в кожному суспільстві (державі), навіть за умови сталого розвитку, на макро-, мезо- рівнях створюються спеціальні умови, соціальні та державні інститути для цілеспрямованого отримання бажаних результатів соціалізації – заклади дошкільної, загальної середньої, вищої освіти, різнопрофільні соціальні інститути, ЗМІ тощо. Вони, як правило, формують масову та індивідуальну свідомість за допомогою різних *прогресивних засобів* – освіти, виховання, соціальної та психологічної підтримки тощо. Проте, в історії розвитку кожного суспільства завжди також цілеспрямовано розроблялися *регресивні засоби* впливу на масову та індивідуальну свідомість – засоби інформаційно-психологічного впливу – з метою «модифікації» поведінки людей. Серед них – маніпуляція, масове навіювання, гіпноз, дезінформація, обман, замовчування, перекручування фактів, поширення чуток і міфів, «промивання» мізків, «обдурення», здійснювані з метою забезпечення лояльності, формування типової особистості, зручної для управління меншістю.

За думкою відомих дослідників гібридної війни Ю. Бабенка, В. Гурковського, А. Дубіни, Р. Колеснікової, В. Курила, С. Савченка, О. Саєнка та ін., *інформаційно-психологічна війна (ІПВ)* – це цілеспрямоване широкомасштабне оперування здоровим глуздом суб'єктів, вплив на свідомість інформаційно-психологічними засобами, який викликає трансформацію психіки, зміну системи цінностей, установок, поглядів, думок, відносин, мотивів, стереотипів особистості з метою вплинути на її діяльність і поведінку [2, с. 129–148].

Аналізуючи праці відомих дослідників Д. Прокоф'єва та Ю. Бабенка, В. Гуровський відзначає, що інформаційно-психологічна війна спрямована

на отримання переваги над супротивником за допомогою:

- руйнації, модифікації або спотворення інформації, несанкціонованого проникнення в інформаційні системи супротивника;
- заходів пропагандистського впливу на свідомість людини в ідеологічній та емоційній сферах.

Отже, інформаційно-психологічна війна – це цілеспрямоване широкомасштабне оперування здоровим глуздом суб'єктів, знищення, модифікація, нав'язування і блокування носіїв здорового глузду інформаційними методами. Руйнування, яких завдають такі війни суспільній психології, свідомості людини, за масштабами й значенням цілком сумірні, а часом і перевищують наслідки збройних війн [1].

Н. Марута, М. Маркова обґрунтовують тезу про те, що знаючи головні характеристики відповідної спільноти, починаючи від віково-демографічних і закінчуючи соціоекономічними, визначивши пануючі психотипи, розуміючи менталітет, на базі певних технологій можна активно впливати на цільову групу, модифікувати суспільну свідомість і формувати громадську думку і, у відповідності до цілей, провокувати, спонукати, збурювати до певних дій, або дезорієнтувати і дезінтегрувати як окремі соціальні групи, так і цілі народи.

Учені доводять, що *основою ІПВ* є маніпулятивний вплив на масову свідомість, мета якого полягає у:

- 1) внесенні у суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів;
- 2) дезорієнтації та дезінформації мас;
- 3) послабленні певних переконань, устоїв;
- 4) залякуванні свого народу образом ворога;
- 5) залякуванні супротивника своєю могутністю;
- 6) нарешті, забезпечення ринку збуту для своєї економіки (у цьому випадку ІПВ стає складовою частиною конкурентної боротьби) [3; 4].

Як уже зазначалося вище, не всі люди стають об'єктом інформаційно-психологічного впливу, а тільки люди з низьким рівнем розвитку психологічної стійкості, критичного мислення та установок. Тому, як зазначає М. Маркова, інформаційно-психологічний вплив на населення спрямований на **емоційну сферу свідомості**. У ньому функціонують тільки сприйняття і запам'ятовування, мислення майже не здійснюється. Тому об'єкт впливу або приймає готові установки, або не приймає, приймає цілком або частково. Інформаційно-психологічний вплив на емоційну сферу свідомості включає нецільоспрямоване сприйняття і запам'ятовування і характе-

ризується різко зниженим рівнем усвідомлення змісту впливу. Осмислення отриманої інформації відбувається пізніше, при більш високій пізнавальній активності об'єкта. Саме на це була розрахована масована антиукраїнська істерія російських засобів масової інформації.

Головним же завданням інформаційно-психологічного впливу є зміна установок особистості. Для цього в ході гібридної війни усе, що сьогодні поширюється російськими засобами масової інформації на території України, особливо у східних областях, є відвертим перекручуванням картини дійсності.

Механізм інформаційно-психологічного впливу ґрунтується на маніпуляції свідомістю мас і внесенням у свідомість цілеспрямованої дезінформації.

Маніпуляція свідомістю – це своєрідне панування над духовним станом людей, управління ним шляхом навіювання людям відповідних стереотипів мислення, вигідних терористам. За допомогою маніпуляції можна міняти життєві установки людей в потрібному напрямі.

Маніпулювання як важливий елемент механізму інформаційно-психологічного впливу містить ряд

компонентів: подачу «потрібної» в даний момент, частенько грубо сфабрикованої інформації; умисне приховування істинної, дійсної інформації; забезпечення інформаційного переважання (у руслі офіційних поглядів), що утрудняє можливість простій людині розібратися в істинному стані справи.

У людини ж високим рівнем розвитку установок включаються механізми психологічного захисту від негативного впливу інформації, що забезпечують інформаційно-психологічну безпеку особистості [1–4].

Серед таких механізмів М. Маркова, називає «блокування», «відхід», «управління», «вигнання» або «ігнорування» [3].

Отже, в арсеналі сучасної людини існують різноманітні способи протидії ПІВ, серед яких максимально простими є критичне осмислення інформації, формування навичок позитивного мислення, інтелектуальна і фізична активність, перенесення акценту уваги на близьких і родинну взаємодію, навички спілкування з природою та самим собою без додаткових засобів інформаційного впливу.

Список використаної літератури

1. Гурковський В. Механізми використання дезінформації в умовах російської гібридної агресії. *Укр. наук. журнал «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації»*. 2016. № 4. URL: <http://social-science.com.ua/article/1393> (дата звернення: 12.09.2019).
2. Курило В. С., Савченко С. В., Караман О. Л. Соціалізація особистості в умовах гібридної війни на сході України: монографія. К.: Талком, 2018. 240 с.
3. Маркова М. В. Постстресові дезадаптивні стани на тлі соціальних змін: аналіз проблеми. *Медична психологія*. 2015. № 1 (37). С. 8–13.
4. Марута Н. О., Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. *Український вісник психоневрології*. 2015. Т. 23, вип. 3 (84). С. 21–28.

Кацьора Олександр Валентинович

викладач

кафедра соціології та соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

oleksandr.katsora@uzhnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9544-9297>

ПРОБЛЕМА МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Однією з гострих соціальних проблем є проблема міграції. Під міграцією населення розуміємо територіальне переміщення індивідів, пов'язане зі зміною місця проживання на певний термін або постійно, незалежно від регулярності, тривалості, цільової спрямованості. Починаючи з 1994 р. в державі стабільно спостерігається від'ємне сальдо міграції, відтоді лише за рахунок найбільш активних та ініціативних українців, які залишили Україну з метою працевлаштування за кордоном, загальна кількість населення

держави щорічно скорочується приблизно на 90 тис. осіб [2, с.52]. На жаль, однозначної інформації щодо масштабів та регіональних особливостей транскордонної трудової міграції українців немає, але аналіз існуючих даних дає підстави стверджувати, що її розміри становлять дуже вагомий частку інвестиційного і соціального фінансового ресурсу держави. За неофіційними підрахунками експертів, протягом останніх двох десятиліть за кордоном постійно працюють від 2 до 7 мільйонів українців, хоча дані окремих до-